

УДК 351:342.9:314.15(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.2.39>

О. В. Дручек

кандидат юридичних наук, доцент,
професорка кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID ID: 0000-0002-7460-8137

О. С. Яра

доктор юридичних наук, професор,
декан юридичного факультету,
професор кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: 0000-0002-7245-9158

І. О. Глобенко

доктор філософії у галузі знань «Право»,
доцент кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0002-3058-521X

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА У ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄС: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті доведено, що на сьогодні міграція в державах-членах ЄС є складною та багатогранною проблемою, яка впливає на економіку, суспільство та політику. Європейський Союз зазнає різних міграційних потоків, включаючи економічних мігрантів, біженців, а також осіб, що шукають притулок. Здійснено історико-політичний огляд процесів міграції у Європі та обґрунтовано доцільність їх аналізу у контексті загальноприйнятої періодизації всесвітньої історії. Розширено існуючі та запропоновано нові підходи до виділення історичних періодів міграції у Європі. Визначено основні чинники сучасної міграційної політики Євросоюзу, зокрема: 1) наявність негативних демографічних тенденцій (старіння нації) у більшості європейських країн; 2) суттєві зміни кон'юнктури сучасного ринку праці; 3) наявність у європейському просторі країн з перехідною (трансформаційною) економікою; 4) посилення проблеми міжнародного тероризму; 5) наявність збройних конфліктів на території України та Сирії; 6) перманентна фінансова-економічна криза в окремих країнах ЄС; 7) наслідки референдуму у Великій Британії щодо виходу із ЄС. Установлено відповідність між основними історичними етапами формування права ЄС та основними етапами розвитку правового регулювання міграції країнах-членах ЄС. Визначено межі та розкрито зміст міграційної політики ЄС стосовно кожного етапу. Акцентовано на поступовій трансформації міграційної політики країн-членів ЄС у напрямі зменшення ролі засобів контролю над міграційними процесами та збільшення ролі засобів регулювання у контексті співпраці із державами походження мігрантів. Доведено, що з початком широкомасштабної збройної агресії росії проти України ЄС скоригував свою міграційну політику у контексті сприяння українцям, які залишили територію України через військові дії. Зокрема, на рівні ЄС прийнято Директиву про тимчасовий захист, організовано збір інформації про ситуацію на місцях та запобігання торгівлі людьми, укладено угоду про інтегровану систему упорядкування потоків нерегулярних мігрантів та шукачів притулку.

Ключові слова: міграція, міграційні процеси, міграційна політика, історичні етапи, Європейський Союз, право Європейського Союзу, Україна, держави-члени, правове регулювання, адміністрування, тенденції.

Постановка проблеми. Сьогодні міграція є одним з найважливіших чинників розвитку світової економіки, причиною демографічних підйомів і криз, підставою для зміни соціальних стандартів, невід'ємною складовою внутрішньої та зовнішньої політики держав. Особливо суттєве значення міграція відіграє у країнах ЄС. Наразі у 10 країнах з найбільшою кількістю міжнародних мігрантів зосереджено близько 52 % від їх загальної чисельності. Зокрема, це такі країни, як Німеччина, Франція, Велика Британія, Іспанія [1]. Як зазначає один з провідних фахівців з проблем міжнародного права та міжнародних відносин професор А. Грубінко, з початку нового тисячоліття міграція забезпечує понад 3/4 загального приросту населення Євросоюзу [2, с. 7]. Основними чинниками сучасної конфігурації міграційних процесів у Європі є: а) старіння місцевого населення; б) потреба у залученні робочої сили з третіх країн; в) наявність у країнах ЄС унікальних організаційно-економічних принципів (т. зв. «чотирьох опор ЄС» – вільного переміщення товарів, послуг, людей і капіталу); г) наявність у країнах ЄС спільного кордону, єдиного митного і валютного простору; г) єдина міграційна політика, т. зв. політика «відкритих дверей», яка дещо відрізняється у розрізі соціальних аспектів, але все ж залишається досить привабливою для мігрантів. Як кілька десятиліть тому, так і тепер, міграція в країни ЄС у цілому вкладається у т. зв. «закони міграції», запропоновані Ернстом Равенштайном. А саме: а) основні причини міграції – економічні: більшість мігрантів у країни ЄС складають категорію «трудомих мігрантів»; б) більшість мігрантів переїжджає на короткі відстані (основну частину мігрантів у країнах ЄС наразі складають вихідці з країн Північної Африки, Молдови, України; в) мігранти, які їдуть на довгі відстані, мігрують до великих центрів промисловості та торгівлі; г) більшість мігрантів розраховують реалізувати середньострокові та довгострокові терміни своєї трудової міграції. Крім зазначених, актуальним чинником нової хвилі міграції до країн ЄС сали події збройної агресії росії проти України, у результаті якої мільйони україн-

ців вимушено покинули територію України і наразі проживають у країнах ЄС, багато хто – у статусі мігрантів.

Аналізуючи поняття та основні напрями міграційної політики, що реалізується державами-членами ЄС, акцентувалося на тому, що основними її напрямками донедавна були: а) управління кордоном і повернення нелегальних мігрантів на батьківщину; б) конвергенція практики держав-членів щодо зміцнення спільного європейського режиму надання притулку; в) розподіл обов'язків та забезпечення приймання біженців з подальшим їх розселенням серед країн – членів ЄС [3, с.77-78]. Проте, поглиблення «міграційних криз» та періодичність прикордонних «міграційних інцидентів», які не так давно мали місце у низці країн, обумовили необхідність нових підходів до формування міграційної політики як у країнах ЄС, так і в Україні. Військово-політичні події в Україні, починаючи з 2014 року, об'єктивно підвищують вимушену мобільність населення і примножують усі пов'язані з цим проблеми. Не викликає сумнівів те, що одним із першочергових завдань повоєнної внутрішньої політики України має стати її соціально-економічне відродження. Зокрема, зазначене має відбуватися у контексті реалізації відповідної державної політики. Розроблення основ цієї політики потребує вивчення історичного досвіду регулювання процесів міграції та рееміграції населення після Другої світової війни в ході економічного відновлення країн Західної Європи, що відбувалося на ринкових засадах. Зазначене завдання має спиратися на наукову основу, сформовану з урахуванням результатів відповідних наукових досліджень.

Стан наукової розробки проблеми. Теоретико-методологічні проблеми міжнародної міграції та державної міграційної політики комплексно розробляли Д.М. Баланюк [4], І.О. Іващук [5], О.А. Малиновська [6], С.О. Мосьондз [7], В. І. Олефір [8], Ю.І. Римаренко [9], О.Т. Риндзак [10] та ін. Окремі важливі аспекти міграційних процесів та міграційної політики досліджували Т. І. Алексеева [11], В.І. Андрейко [12], М.С. Безушко [13], Д.С. Бойчук [14], В.В. Бондарчук

[15], О. А. Краєвська [16], О.А. Ровенчак [17] та ін. Серед закордонних вчених слід відзначити праці С. Босвелла, І. Валлерстайна, М. Вейнера, С. Гантінгтона, Ф. Закарії, Г. Кіссінджера, С. Колінсона, С. Спенсера, У. Тодда та ін. У роботах вищезгаданих авторів розглядаються теоретико-методологічні засади розвитку міграційних процесів в Європі та в Україні, визначаються основні види міграції та їх особливості, наслідки міграційних процесів, приділяється увага проблемам формування ефективної міграційної політики держав ЄС та України. Водночас, більшість праць не враховують новітніх політичних, військово-політичних та економічних реалій, парадигма яких впливає на реалізацію міграційної політики в країнах ЄС та Україні. Спроби упорядкувати концепції та застосувати єдиний методологічний інструментарій для дослідження проблем міграції також не приносять бажаних результатів, оскільки є не досить скоординованими. Відповідно, виникає необхідність систематизації поглядів і підходів на питання історичної періодизації міграційних процесів у країнах Європи та формування відповідної політики реагування на них у контексті формування універсальної міграційної стратегії країн-членів сьогодні, в реаліях сьогодення.

Метою статті є: здійснення історико-політичного огляду міграційних процесів у Європі як складової її політичної системи; обґрунтування основних чинників становлення та еволюції міграційної політики держав-членів ЄС; визначення основних тенденцій її правового регулювання у межах періодів формування права ЄС та з урахуванням реалій сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Міждержавне (міжконтинентальне) переміщення населення, як об'єктивне явище, має свою історію. На ранніх етапах історії переміщення людей відігравали суттєву роль у розвитку міст, промисловості, торгівлі; формуванні національної ідентичності; утвердженні культурних орієнтирів та здобутків. Подорожуючи, люди збагачували власний соціокультурний досвід, набували знань про політичні та культурні традиції інших народів, передавали свої вміння та навички, отримували відповід-

ний зворотній досвід. Історично міграційні процеси відзначалися різними підходами та ознаками, мали свої особливості розвитку, включаючи примусову міграцію та міграцію на добровільних засадах.

Перші висловлювання про міжнародну міграцію населення знаходимо ще у працях Аристотеля, Піфагора, Платона, Солона, Фалеса.

У стародавньому світі міграційні процеси були обумовлені переважно військовими походами, освоєнням нових земель, зміною клімату, нестачею ресурсів. Згідно тогочасної філософської думки, вихід співвітчизників на нові простори розглядався як сильний творчий ефект подальшого розвитку моделі античної державності. Досить довго, у парадигмі історичного аналізу міграційних процесів, головним було не те, яка кількість людей перемістилася на нові території, а те, якою мірою вони змінили культуру держави прибуття.

У межах давньої історії найсуттєвіше значення мали великі міграції населення зі сходу на захід, коли народи Середньої Азії та Кавказу кардинально вплинули на культуру та на біологічну спадковість західних націй.

О. А. Ровенчак, здійснюючи історико-соціологічний огляд міжнародної міграції, виділяє два історичні види міграції, з чим немає підстав не погодитися. Зокрема, це: 1) переселення кочових племен та народів у вигляді хвиль руху кочовиків Індією, їх вторгнень до Китаю, монгольської навали, «велике переселення народів»; 2) зовнішня експансія зрілих соціальних систем, зокрема, експансія Єгипту до Передньої Азії; Закавказзя, Малої Азії та Греції; вторгнення еллінів та македонців до Азії та Північної Африки; становлення Римської імперії та масштабна міграція латинян до її периферійних районів; експансія арабів аж до кордонів Франції і, нарешті, європейська колонізація Америки, Австралії та окремих регіонів Азії, що почалась у XV-XVI ст. [17, с. 289-290]. Проте, оцінюючи їх наслідки для Європейської історії, відмітимо різницю: якщо перший із названих етапів не супроводжувався встановленням нових соціальних порядків та закінчився асиміляцією прибульців із корінним населенням, то другий прин-

ципово змінив картину світу: на початку Середніх віків т. зв. «варвари», жертвою яких стала Римська імперія, сформували нові держави і нові правові культури, що дістали назву «романо-германських». Глобальні наслідки мала європейська міграція і на Американський континент, розпочата у період пізнього Середньовіччя, і, особливо, у період Нового часу. У зазначеному контексті достатньо згадати про насильницьке завезення близько 9-10 млн. чорношкірих рабів на Американський континент. Відомо, що внаслідок работоргівлі населення Африки протягом 1650-1850 р. р. зменшилося на 22%. У період пізнього Середньовіччя мали місце і т.зв. «перервані міграції», як, наприклад, просування арабів на Піренейський півострів.

Суттєве значення у контексті історії Нового часу мала значна за обсягом міграція населення Європи на схід і на південь, яка призвела до утворення пост-колоніальних націй. Проте, початок свідоми-добровільної міграції європейського населення більшість дослідників датують початком ХІХ ст. – часу формування принципів спільної європейської політики, першоосновою якої стали рішення Віденського конгресу 1813 року.

У цілому, протягом свого існування імперії Європи (Австро-Угорська, Німецька, Російська) спонукали свої народи до переміщення, зокрема, шляхом територіальних змін чи численних війн. Загалом, з 1846 по 1939 р.р. Європейський континент покинуло не менше 60 млн. осіб, дві третини з яких осіло у США. Кількість тих, які мігрували протягом зазначеного періоду, дорівнює приблизно п'ятій частині загальної чисельності населення країн еміграції на початку ХІХ ст.

З часів Першої та Другої світових війн біженці та нелегальні мігранти стали частиною європейської історії. Так, після Першої світової війни внаслідок масових міграцій у переможені країни зі втрачених ними територій примусово було репатрійовано близько 2 млн. осіб, а у цілому учасниками міграційних процесів стали близько 5 млн. осіб. У міжвоєнний період міграційні хвилі у Європі були викликані масовими втечами громадян Німеччини через переслідування осіб неарійської нації та війною у Іспанії.

Друга світова війна викликала небачні до цього переміщення європейського населення. Так, на 1943 р. 30 млн. осіб, або близько 10 % усього населення, були змушені покинути місця свого проживання. Друге інтенсивне переміщення населення відбулось після поразки Німеччини у Другій світовій війні: більше 12 млн. німців переїхали до Австрії та ФРН; понад 1,5 млн. етнічних поляків були депортовані із СРСР; 500 тис. етнічних білорусів та українців були переселені з Польщі до Радянського Союзу [9, с. 50-56].

Холодна війна, розпочата 1949 року між США та Радянським Союзом, була невід'ємною частиною впливу на міграційні процеси у Європі, де політичний та соціальний поділ породив нову хвилю біженців. Ще однією причиною міграції у Європі стала нестача робочої сили у західних країнах та північній частині Європи після Другої світової війни. Зазначена економічна можливість притягнула трудових мігрантів до переселення із Середземномор'я та Південної Європи у Західну та Північну.

У дослідженні М. Каганець та К. Ціммерман справедливо зазначено, що зміни у світовій соціально-економічній та політичній системі після Другої світової війни зіграли імперативну та динамічну роль у структурі припливу міграції та міграційній політиці європейських країн. У той самий період (1950-ті та 1960-ті) деколонізація, що стимулювалась в Африці незалежними рухами, посилила основні свободи людини в політичній та економічній сфері. Це явище призвело до мільйона мігрантів у Франції з Алжиру (колишня французька колонія), і та ж тенденція трималась у Великобританії, Бельгії та Нідерландах [18, с. 112].

У цілому, сучасні автори виокремлюють різні періоди формування міграційних міжнародних потоків та вказують на різні причини. Так, Т. І. Алексеева, спираючись на роботи інших авторів, виокремлює наступні періоди світової міграції: а) період меркантилізму (приблизно з 1500 до 1800 р.), який характеризувався впливом та присутністю європейців в різних країнах; б) індустріальний період (початок ХІХ ст. – 20-ті рр. ХХ ст.), коли центрами міграції стали країни Європи;

в) період постіндустріальної міграції (з середини 1960-х рр. ХХ століття), коли ключовими процесами були зміна міграційних векторів, міграція в країни третього світу, поширення міграції на нові індустріальні країни [11, с. 11].

Не має підстав не погодитися із М.С. Безушко у тому, що історія феномену міграційної політики починається з середини ХІХ століття, коли європейські держави почали вести облік власних емігрантів. Окрім того, у цей же час формуються європейські держави-нації, оформлюються їхні кордони, а міграція стає не просто звичайним рухом населення, а певним просторовим рухом, який супроводжується перетином адміністративно-територіальних кордонів, а у разі міжнародної міграції – вже сформованих державних кордонів, наявність яких саме і зробила можливою фіксацію такого перетину [13, с. 277].

Характеризуючи поняття міграційної політики, слід зазначити, що більшість дослідників розглядають її у розумінні цілеспрямованої діяльності держави (держав), пов'язаної із врегулюванням та контролюванням міграційних процесів, або ж у розумінні сукупності засобів для її реалізації та досягнення. Деталізуючи зазначене поняття, С.О. Мосьонз зазначає, що зазначене поняття складає комплекс правових, фінансових, адміністративних та організаційних заходів, з використанням яких держава цілеспрямовано впливає на регулювання міграційних процесів із позиції міграційних пріоритетів, кількісного складу міграційних потоків та їх структури у сфері державного управління [7, с. 16].

Аналізуючи історію міграційної політики країн Європи, С. Білошицький слушно зауважує, що ще на початку ХХ ст. уряди намагалися всіяко обмежувати імміграційні потоки, з побоювань можливого порушення традиційних для європейських суспільств расового, етнічного та культурно-цивілізаційного балансу. Однак, після Першої та, особливо, Другої світових війн, країни Західної Європи розчинили двері для масової міграції представників своїх колишніх колоній, щоб експортувати дешеву робочу силу. Проте, до 70 – 80 років ХХ ст. мігранти тради-

ційно розглядалися як «тимчасові гості» («гастарбайтери»), і на перших етапах існування ЄС політика регулювання міграційних процесів не охоплювала завдання соціокультурної адаптації працівників. І лише суттєве (до 15 % від загалу) збільшення кількості мігрантів наприкінці ХХ ст. примусило країни ЄС здійснити більш рішучі кроки щодо регулювання міграційних процесів і розробки політики їх інтеграції [19, с. 229-330].

Формування міграційної політики ЄС бере свій початок у 50-х роках ХХ ст., коли були підписані перші договори Європейського Союзу. Пізніше у правових актах ЄС було визначено спільні підходи до забезпечення легальної імміграції та гарантій прав мігрантів. Як справедливо зазначає О. А. Краєвська, з моменту створення ЄС проблема міграції займає в ньому одне з центральних місць [16, с. 144]. Додамо, що на сьогодні міграція стала не тільки політико-правовою, скільки економічною та державно-управлінською проблемою, яка реалізується адміністративно-правовими засобами.

Наразі міграційна політика віднесена до виключної компетенції ЄС, проте, окремі її складові, зокрема, питання засобів та методів здійснення, реалізуються у межах національних правових систем.

Розглядаючи чинники формування сучасної міграційної політики ЄС, дослідники виділяють, зокрема, такі: 1) наявні демографічні тенденції (старіння нації) у більшості європейських країн; 2) суттєві зміни кон'юнктури сучасного ринку праці; 3) наявність у європейському просторі країн з перехідною (трансформаційною) економікою, що призводить до збільшення обсягів та інтенсивності зовнішніх міграційних потоків із постсоціалістичних країн; 3) посилення проблеми міжнародного тероризму; 4) наявність збройних конфліктів на території України та Сирії; 4) перманентна фінансова-економічна криза в окремих країнах Європейського Союзу; 5) наслідки референдуму у Великій Британії щодо виходу із ЄС.

Основною метою формування спільної політики щодо мігрантів у державах-членах ЄС є: а) доповнення національних політик; б) налагодження співпраці між

державами-членами; в) зміцнення позиції ЄС у контексті захисту від надмірного потоку мігрантів.

Аналізуючи основні етапи становлення міграційної політики країн-членів ЄС, дослідники корелюють їх із основними етапами формування права ЄС, такими як: 1) створення Європейського Співтовариства з атомної енергії, Європейського співтовариства з вугілля та сталі, Європейського економічного співтовариства та підписання Договору про злиття (Брюссельський договір, почав діяти з 1 липня 1967 року); 2) створення самого Європейського Союзу (Маастрихтський договір від 7 лютого 1992 року, чинний з 1 листопада 1993 року); 3) підписання Ніццького договору (26 лютого 2001 року); 4) підписання Лісабонського договору (13 грудня 2007 року, набув чинності з грудня 2009 року).

З урахуванням зазначеного, вважаємо за можливе виділити основні етапи у розвитку правового регулювання проблем міграції у межах ЄС, а саме: а) *перший етап*: закладення принципу єдиного підходу до вирішення спільних проблем, зміцнення тенденцій щодо уніфікації імміграційної політики, об'єктивованої у спільних галузях юстиції та внутрішніх справ; б) *другий етап*: формування Шенгенської системи нормативних актів, зокрема, Угоди про поступове скасування перевірок на спільному кордоні (19 червня 1985 року, «Шенген I») і Конвенції про застосування Шенгенської угоди про поступове скасування перевірок на спільних кордонах (19 червня 1990 р., «Шенген II»); в) *третій етап*: розробка базових принципів імміграційної політики, зокрема, щодо надання політичного притулку, порядку перетину зовнішнього кордону, здійснення контролю над зазначеним (Маастрихтська угода); г) *четвертий етап*: запровадження більш детального регулювання питань надання довгострокових віз та видів на проживання, возз'єднання сімей, умов в'їзду та перебування на території ЄС третіх осіб (Амстердамський договір 1997 р.); г) *п'ятий етап*: перехід країн-членів ЄС до моделі наддержавної міграційно-правової політики внаслідок прийняття низки документів на самітах Європейської Ради

у Відні (1998 р.) і Тампере (1999 р.), окреслення чотирьох новітніх напрямів формування спільної міграційної політики. Зазначені напрями стали ключовими для країн-членів ЄС протягом останніх двадцяти п'яти років.

До основних принципів сучасної міграційної політики держав-членів ЄС наразі відносять: а) розвиток партнерства з країнами походження іммігрантів; б) створення загальної європейської системи надання притулку; в) справедливе поводження з громадянами третіх країн; 4) управління міграційними потоками [20, с. 30–32].

Базовим документом, який офіційно закріпив положення сучасної міграційної політики ЄС, став Маастрихтський договір (1992 р.). Країни, що ввійшли до Шенгенської угоди, взяли на себе зобов'язання щодо: а) скасування контролю на спільних кордонах; б) вироблення єдиних правил перетину зовнішніх кордонів; в) розподілу терміналів в аеропортах і портах для подорожуючих всередині Шенгена, і тих, хто прибув ззовні; г) гармонізації умов в'їзду та візових вимог для короткотермінового перебування; г) створення спільної інформаційної системи даних про перетин державних кордонів. Як справедливо зазначають у контексті аналізу міграційної політики ЄС В. Воллес, Г. Воллес, питання міграції раніше належали до «делікатних» сфер національної політики, тому держави-члени ЄС довго не хотіли ділитися контролем над ними, опираючись на «м'які» форми кооперації. Проте навіть подібне «м'яке» співробітництво наростило достатньо потенціалу, аби трансформуватись до «твердої» політики, що, у випадку міграційної політики, означає перенесення частини питань щодо віз, політичного притулку, в'їзду і контролю на зовнішніх кордонах з третьої опори до першої, тобто на рівень ЄС [21].

Аналіз актуальної літератури та джерел європейського права свідчить про поступову трансформацію міграційної політики країн-членів ЄС у напрямі зменшення ролі засобів контролю над міграційними процесами та збільшення ролі засобів регулювання, зокрема, у контексті співпраці із державами походження мігрантів. Одне із найбільш суттєвих навантажень в струк-

турі міграційних потоків для країн-членів ЄС наразі складають біженці. Відповідно, змістом правового регулювання у сфері міграції в межах ЄС є установлення стандартів захисту прав біженців та заявників на притулок, а також надання фінансової та технічної підтримки країнам, які їх приймають.

Дослідниками також відмічається, що за останні кілька років Європейська рада вжила рішучих заходів у зв'язку з міграційним тиском, а ЄС схвалив різні набори правил і структур для управління легальними міграційними потоками робітників, студентів та дослідників, сезонних робітників та людей, які прагнуть возз'єднання сімей [22]. У цілому, ключовим трендом реалізації міграційної політики державами-членами ЄС стало налагодження діалогу та партнерства з країнами походження і транзиту на основі солідарності та спільної відповідальності.

З початком широкомасштабної збройної агресії росії проти України, ЄС ввів у дію Директиву про тимчасовий захист, яка запроваджує нормативно-правові положення для допомоги у врегулюванні масового прибуття людей. А Європейська комісія розпочала координацію з країнами ЄС для збору інформації про ситуацію на місцях та запобігання торгівлі людьми [23]. 20 грудня 2023 р. лідерами ЄС було досягнуто угоду про нову інтегровану систему упорядкування потоків нерегулярних мігрантів та шукачів притулку, метою якою є розподілити тягар утримання новоприбулих між державами-членами ЄС більш рівномірно.

Висновки.

1. Доведено, що на сьогодні міграція в державах-членах ЄС є складною та багатогранною проблемою, яка впливає на економіку, суспільство та політику. Сьогодні Європейський Союз зазнає різних міграційних потоків, включаючи економічних мігрантів, біженців, а також осіб, що шукають притулок.

2. Здійснено історико-політичний огляд процесів міграції у Європі та обґрунтовано доцільність їх аналізу у контексті загальноприйнятої періодизації всесвітньої історії. Розширено існуючі та запропоновано нові підходи до виділення історич-

них періодів міграції у Європі. Зокрема, це: а) період найдавніших часів та Античності, коли міграція не відігравала суттєвої ролі у державному розвитку країн Європи; б) період Середніх віків, коли міграція була несвідомою, і, в основному, мала негативний вплив на суспільний розвиток Європи; в) доіндустріальний (XVI-XVII ст. ст.), коли міграційні процеси були неявними і не чинили суттєвих наслідків на політичну історію Європи); г) індустріальний (початок XIX ст. – початок XX ст.), коли в європейських країнах зароджувалися процеси трудової міграції; ґ) міжвоєнний період, коли Європа зазнала суттєвих масштабів міграції, викликаних наслідками Першої і Другої світових війн; д) постіндустріальної міграції (з середини 1960-х рр. XX століття), змістом якого стала зміна міграційних векторів та необхідність вироблення державами-членами ЄС спільної міграційної політики. Наразі ЄС стоїть на початку нового історичного етапу формування міграційної політики.

3. Визначено основні чинники сучасної міграційної політики Євросоюзу, зокрема: 1) наявність негативних демографічних тенденцій (старіння нації) у більшості європейських країн; 2) суттєві зміни кон'юнктури сучасного ринку праці; 3) наявність у європейському просторі країн з перехідною (трансформаційною) економікою; 4) посилення проблеми міжнародного тероризму; 5) наявність збройних конфліктів на території України та Сирії; 6) перманентна фінансова-економічна криза в окремих країнах ЄС; 7) наслідки референдуму у Великій Британії щодо виходу із ЄС.

4. Установлено відповідність між основними історичними етапами формування права ЄС та основними етапами розвитку правового регулювання міграції країнах-членах ЄС. Визначено межі та розкрито зміст міграційної політики ЄС стосовно кожного етапу.

5. Акцентовано на поступовій трансформації міграційної політики країн-членів ЄС у напрямі зменшення ролі засобів контролю над міграційними процесами та збільшення ролі засобів регулювання у контексті співпраці із державами походження мігрантів. Визначено, що наразі

суттєвою складовою міграційних потоків у країнах ЄС є біженці. Відповідно, змістом правового регулювання міграції з боку ЄС є установлення стандартів захисту прав біженців та заявників на притулок, а також надання фінансової та технічної підтримки країнам, які їх приймають.

6. Доведено, що з початком широко-масштабної збройної агресії росії проти України ЄС скоригував свою міграційну політику у контексті сприяння українцям, які залишили територію України через військові дії. Зокрема, на рівні ЄС прийнято Директиву про тимчасовий захист, організовано збір інформації про ситуацію на місцях та запобігання торгівлі людьми, укладено угоду про інтегровану систему упорядкування потоків нерегулярних мігрантів та шукачів притулку.

Список використаної літератури:

1. World Bank World Development Indicators Database. Washington: World Bank, 2014. *Mode of access:* URL: <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>.
2. Грубінко, Андрій. Визначальні тренди міграційної політики Євросоюзу в умовах новітніх викликів регіональній безпеці: політико-правові аспекти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 4 (24). С. 6-12.
3. Священко, Зінаїда. Міграційна політика Європейського Союзу щодо країн Північної Африки. *Європейські історичні студії*. 2019. № 13. С. 67-83.
4. Баланюк Д. М. Стратегія міграційної політики в період національно-державного будівництва: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Одеса, 2009. 19 с.
5. Іващук І. О., Стахова Н. В., Живко М. А. Міжнародні міграційні процеси: навчальний посібник/ Тернопіль: ЗУНУ. 2022. 204 с.
6. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ: НІСД, 2018. 472 с.
7. Мосьондз С.О. Державна міграційна політика в сучасній Україні (адміністративно-правовий аспект): автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Університет «Україна», 2003. 21 с.
8. Олефір В.І. Державна міграційна політика України (організаційно-правовий аспект): дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Київ: *Національна академія внутрішніх справ України*, 2005. - 356 с.
9. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика): Енциклопедія / Упоряд. Ю. І. Римаренко; За ред. Ю. Римаренка. Київ: *Довіра*, 1998. 912 с.
10. Риндзак О. Т. Міграційна політика в системі інтеграційних процесів України: автореф. дис. ... док. економ. наук: 08.00.07. Вінниця, 2020. 43 с.
11. Алексеева Т. І. Еволюція міграційних процесів крізь призму теорії міжнародних відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Випуск 24. частина 1. С. 10.-13.
12. Андрейко В.І. Розвиток міграційних процесів в Європі та Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія»*. 2029. Вип. 2 (41). С. 134-142.
13. Безушко М.С. Міграційна політика ЄС: виникнення та проблеми сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 276-278. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-1/6>.
14. Бойчук Д. С., Гроза Д. В. Міграційні кризи як виклики безпеці ЄС: історія розвитку та сьогодення. *Право та інновації*. 2023. № 1 (41). С. 96-104.
15. Бондарчук В. В. Європейська міграційна криза та стабільність ЄС. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. Випуск 2 (02). С. 28-31.
16. Краєвська О.А. Міграційна політика Європейського Союзу: політико-правовий аспект. *Грані. Серія: політологія*. 2011. № 5 (79). С. 143-147.
17. Ровенчак О.А. Види та етапи міжнародної міграції: історико-соціологічний огляд. *Соціальні технології*. 2006. № 29. С. 288-300.
18. Каганець М.І., Циммерман К. Ф. Міграція у ЄС: складне рішення? Європейська комісія. Генеральне управління з економічних та фінансових питань. Економічний документ, 2009. 156 с.
19. Білошицький, Сергій. Міграційні процеси у провідних країнах ЄС: соціокультурні, трансформаційні та політичні наслідки. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. № 4-5(72-73). С. 328-240.
20. Пономарьова О.П. Правове регулювання порядку перетинання кордонів країн шенгенської зони (не) громадянами ЄС. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 35-42.

21. Волес В., Волес Г. Творення політики в Європейському Союзі / Пер. з англ. Р.Ткачук. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 871 с. URL: <http://doi.org/10.32752/2786-5185-2022-2-1-26-40>
22. Філіппова Вікторія, Лопушинський Іван, Плющ Руслан. Наслідки сучасної міграційної політики Європейського Союзу. *Migration & Law*. 2022. Vol. 2 (issues 1–2).
23. Migration management: Welcoming refugees from Ukraine. Migration and Home Affairs. *European Commission*. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migration-management/migration-management-welcoming-refugees-ukraine_uk

Druchek O. V., Yara O. S., Hlobenko I. O. Migration processes and migration policy in EU member states: history, current trends of legal regulation

The article proves that today migration in the EU member states is a complex and multifaceted problem that affects the economy, society and politics. Today, the European Union is experiencing various migration flows, including economic migrants, refugees and asylum seekers. A historical and political overview of migration processes in Europe was carried out and the expediency of their analysis in the context of the generally accepted periodization of world history was substantiated. The existing and new approaches to the selection of historical periods of migration in Europe have been expanded. The main factors of the current migration policy of the European Union have been identified, which are: 1) the presence of negative demographic trends (the aging of the nation) in most European countries; 2) significant changes in the state of the modern labor market; 3) the presence in the European space of countries with transition (transformational) economies; 4) increasing the problem of international terrorism; 5) the presence of armed conflicts on the territory of Ukraine and Syria; 6) permanent financial and economic crisis in some EU countries; 7) consequences of the referendum in Great Britain on leaving the EU. Correspondence between the main historical stages of the formation of EU law and the main stages of the development of the legal regulation of migration in the EU member states has been established. The boundaries are defined and the content of the EU migration policy in relation to each stage is revealed. Emphasis is placed on the gradual transformation of the migration policy of EU member states in the direction of reducing the role of means of control over migration processes and increasing the role of means of regulation in the context of cooperation with the countries of origin of migrants. It was determined that refugees are currently a significant component of migration flows in EU countries. Accordingly, the content of the legal regulation of migration by the EU is the establishment of standards for the protection of the rights of refugees and asylum seekers, as well as the provision of financial and technical support to the countries that receive them. It has been proven that with the beginning of Russia's large-scale armed aggression against Ukraine, the EU adjusted its migration policy in the context of assisting Ukrainians who left the territory of Ukraine due to military operations. In particular, the Directive on temporary protection was adopted at the EU level, the collection of information on the situation on the ground and the prevention of human trafficking was organized, an agreement was concluded on an integrated system for regulating the flow of irregular migrants and asylum seekers.

Key words: migration, migration processes; migration policy, historical stages, European Union, European Union law, Ukraine, member states, legal regulation, administration, trends.